

Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston vuosikertomus 2018

TIETOARKISTO

Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston vuosikertomus 2018

YHTEISKUNTATIEEELLINEN TIETOARKISTO

Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto
Vuosikertomus 2018

Julkaisija: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto (FSD)
Käyntiosoite: Åkerlundinkatu 5 B, 4. krs Tampere
Postiosoite: Tietarkisto
33014 Tampereen yliopisto

Puhelin: 040 190 1432

Sähköposti: etunimi.sukunimi@tuni.fi
fsd@tuni.fi

Internet: <https://www.fsd.uta.fi>

Julkaisuvuosi 2019

URN: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:V-201912190001>

Taitto: Tietarkisto

Tampere 2019

Sisällysluettelo

Tietoarkiston 20. toimintavuosi – uudistuksia toimintaympäristössä ja parannuksia palveluissa	5
Tietoarkiston vuosi 2018 lukuina	6
Aineistojen jatkokäyttö	7
Suosituimpia yksittäisiä aineistoja	8
Aineistojen hankinta ja arkistointi	9
89 uutta aineistoa	9
Aineiston luovuttaminen arkistoon siirtyä Ailaan	10
Penna kirjoitusaineistojen keruun apuna	10
Tietoarkisto neuvoo ja opastaa	10
Aineistonhallinnan käsikirja ja vanhat aineistot päivitettiin GDPR-aikaan	11
Tietopalvelussa asiantuntijat auttavat	12
Muita tietovarantoja ja verkkopalveluita	12
Viestintää ja tapahtumia	13
Kotimainen ja kansainvälinen yhteistyö virtualisoituu	14
Tietoarkisto kansainvälisissä organisaatioissa vuonna 2018	15
Tietoarkiston kansainvälisen yhteistyön hankkeet 2018	15
Kansainvälisiä vertailevia aineistoja	16
Talous	16
Organisaatio ja henkilöstö	17
Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston valtakunnallinen neuvottelukunta	18
Tietoarkiston henkilökunnan esityksiä 2018	19

Tietoarkiston 20. toimintavuosi – uudistuksia toimintaympäristössä ja parannuksia palveluissa

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (Tietoarkisto) on Core Trust Seal -sertifioitu sähköisen tutkimusdatan asiantuntijaorganisaatio, joka hoivaa ja säilyttää pitkäaikaisesti suomalaisen yhteiskunnan, ihmisten ja kulttuuristen ilmiöiden tutkimiseksi kerättyjä aineistoja, eli tutkimusdataa. Yksikkö on perustettu Tampereen yliopiston yhteyteen vuoden 1999 alussa. Tietoarkisto on eurooppalaisten tietoarkistojen muodostaman tutkimusinfrastruktuurin CESSDAn kansallinen palveluntuottaja.

Vuonna 2018 siirtymäkauden hallitus vahvisti Tietoarkiston aseman uuden Tampereen yliopiston erillisyyksikkönä 1.1.2019 lähtien sekä määritteli tehtäväksi sähköisten tutkimus- ja kulttuuriperintöaineistojen arkistoinnin ja välittämisen jatkokäyttöön. Tehtävämäärittelyllä ennakoitiin muuttuvaa tietosuojalainsäädäntöä ja pyrittiin parantamaan mahdollisuuksia arkistoida ihmistieteellisiä tutkimusaineistoja myös tulevaisuudessa mahdollisimman laajasti.

Suomen Akatemian tutkimusinfrastruktuurien strategian ja tiekartan väliarvioinnissa Tietoarkisto päätyi kategoriaan B Edistyneet tutkimusinfrastruktuurit. Infrastruktuurikomitea edellytti päätöksessään jatkossa parempaa tieteellisen toiminnan esille tuomista ja laajempaa kansallista toimintaa.

Kumpaankin vaatimukseen Tietoarkisto vastasi hakiessaan vuoden 2018 FIRI-rahoitusta. Rahoitushakemuksessa Tietoarkisto toteutti myös vuosien 2017–2020 strategiaansa, jolla se pyrkii kehittämään palveluitaan laajasti yhteentoimiviksi yhteistyössä kansallisten ja kansainvälisten kumppaneiden kanssa. Strategiassaan Tietoarkisto korostaa olevansa palveleva, asiantunteva ja vastuullisesti FAIR. FAIR tarkoittaa, että palvelut ja aineistot ovat helposti löydettäviä, saavutettavia, yhteentoimivia ja jatkokäytettäviä.¹

Tietoarkiston toiminnassa vuonna 2018 suuressa roolissa oli parin edellisen vuoden tapaan Euroopan unionin tietosuoja-asetukseen ja kansallisen lainsäädännön muutokseen valmistautuminen. Tietoarkisto muun muassa uudisti arkistointisopimuksensa vastaamaan uutta lainsäädäntöä, otti käyttöön aineistojen luovuttajille suunnatun tietoturvallisen aineistojen tallennustyökalun Aila-portaalissa ja aloitti aiemmin arkistoitujen ja anonymisoitujen aineistojen jäännösriskin arvioinnin. Joitakin aineistoja jouduttiin arvioinnin tuloksena anonymisoimaan uudelleen.

Asiakkailla näkyvin uudistus ovat uudet mobiilikäyttöön soveltuvat verkkosivut. Uudistuksen tavoitteena oli nostaa keskeisimmät palvelut helposti löydettäviksi ja saavutettaviksi. Lisäksi uusilla sivuilla on Tietoarkiston pääasiakasryhmille – opiskelijoille, opettajille ja tutkijoille – kohdennetut kokonaisuudet, joista juuri heille tärkeät palvelut ovat helposti saatavilla.

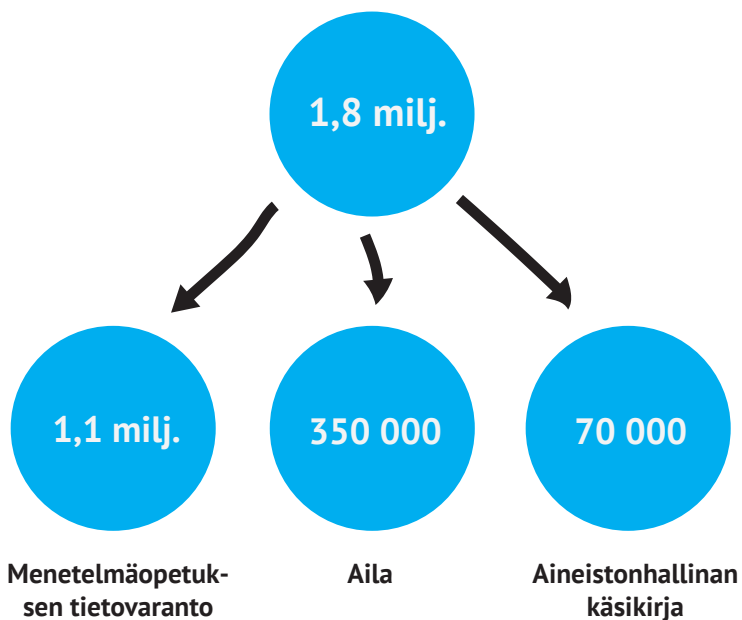
Tämä vuosikertomus esittelee valikoidusti keskeisiä Tietoarkiston palveluita ja toimintaa. Laajemman kuvan palvelutarjonnasta ja kansainvälisestä ja kansallisesta kehitystyöstä saat yksikön verkkosivuilta.

¹ Strategia-asiakirjoihin voi tutustua Tietoarkiston verkkosivuilla <https://www.fsd.uta.fi/tietoarkisto/asiakirjat/#strategiasuunnitelmat>.

Tietoarkiston vuosi 2018 lukuina

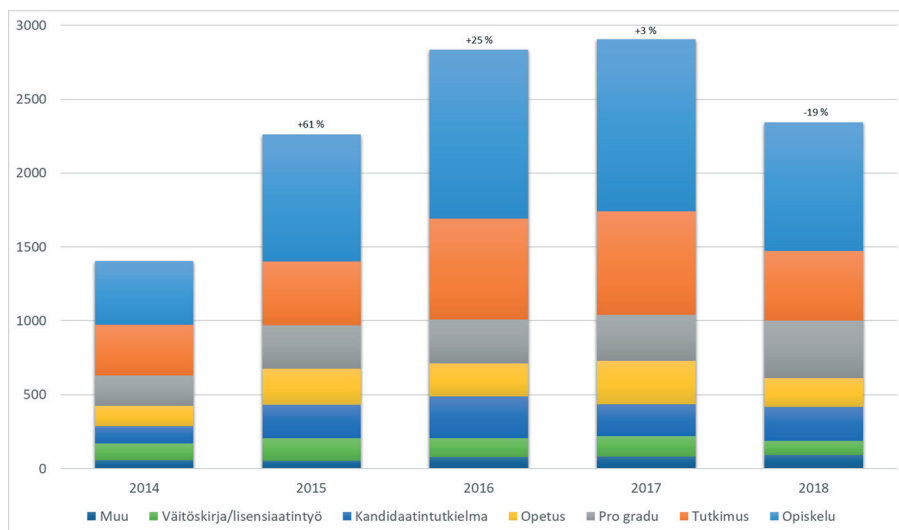
Sivuvierailut

Aineistojen jatkokäyttö

Tietoarkiston asiakkaat voivat ladata Palveluportaali Ailasta haluamansa aineistot kunkin aineiston käyttöehtojen mukaisesti. Ailaan vuonna 2018 tehtyjen parannusten ansiosta aineistojen hakeminen on tehokkaampaa ja hakutulokset entistä selkeämpiä. Jo haun etusivulla voi valita hakeeko aineistojen peruskuvailuja, kysymyksiä ja muuttujia vai julkaisuja, joissa on käytetty Tietoarkistoon arkistoituja aineistoja. Kuvailutiedot ovat avoimesti saatavilla jopa muuttujatasolla. Voidakseen analysoida aineistoa data on ladattava ja sitä varten useimmiten rekisteröidyttävä käyttäjäksi.

Vuonna 2018 jatkokäyttöön toimitettiin 2344 aineistoa (2017: 2905). Edellisvuoteen verrattuna aineistolatausten kokonaismäärä väheni 19 prosenttia (Kuvio 1). Aineistoja ladattiin aiempaa enemmän pro graduun ja kandidaatintutkielmiin. Sen sijaan aineistojen käyttö harjoitustöihin ja muuhun opiskeluun, tutkimukseen ja opetukseen oli edellisvuotta vähäisempää. Kaiken kaikkiaan Ailasta on ladattu vuosien 2014–2018 aikana liki 12 000 aineistoa.

Kuvio 1: Jatkokäyttöön toimitetut aineistot käyttötarkoituksittain 2014–2018 (lkm).

Eniten aineistoja toimitettiin opiskelutarkoituksiin (37 %). Lisäksi aineistoja toimitettiin opinnäytteisiin, kuten kandidaatintutkielmiin, pro gradu -tutkielmiin ja väitöskirjoihin (yhteensä 31 %), muuhun tutkimukseen (20 %) ja opetukseen (8 %).

Aineistoja käytettiin laajasti suomalaisissa yliopistoissa ja korkeakouluissa. Eniten aineistolatauksia tehtiin Tampereen (17 %), Itä-Suomen (16 %), Helsingin (12 %) ja Turun (12 %) yliopistoista. Ulkomaille toimitettujen aineistojen osuus oli seitsemän prosenttia (2017: 16 %). Aineistoja ladattiin eniten tammi-, loka- ja marraskuussa.

Vuonna 2018 aineistoja latsi Ailasta 830 yksittäistä rekisteröitynyttä asiakasta (2017: 931). Kaiken kaikkiaan rekisteröityneitä Aila-asiakkaita oli vuoden 2018

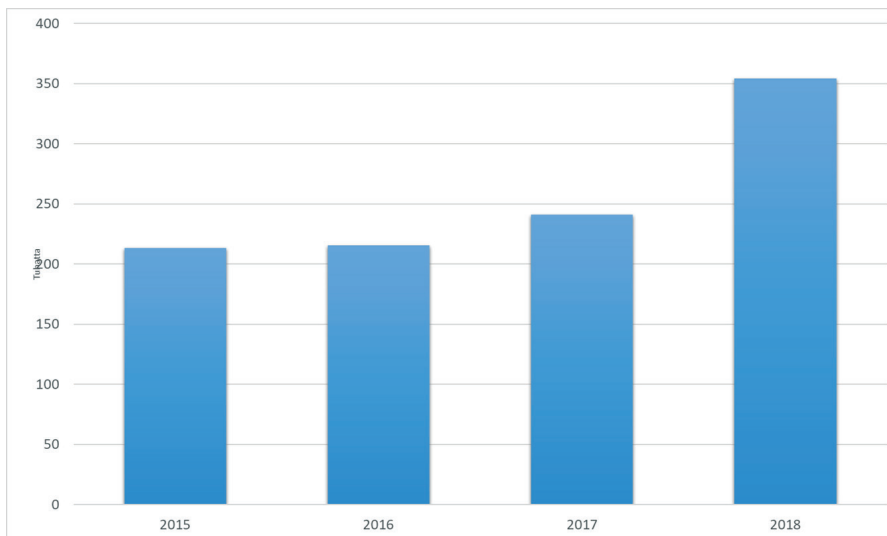
lopussa yhteensä 2925 (2017: 3134).

Vapaasti käytettävät aineistot olivat aiempien vuosien tapaan suosittuja ja niitä latalasi 399 henkilöä. Suosituimpien aineistojen lisäksi 544 eri aineistoa ladattiin ainakin kerran. Kaikkiaan arkistoitujen aineistojen käyttöaste (yksittäinen aineisto on toimitettu jatkokäyttöön vähintään kerran) vuosina 2000–2018 on 88 prosenttia.

Suosituimpia yksittäisiä aineistoja

- FSD1229 Elämäntyyli tutkimus 1995 (B)
- FSD1289 Demokratisoitumisen mittarit 1810–2014 (A)
- FSD3217 European Social Survey 2016: Suomen aineisto (A)
- FSD3067 Eduskuntavaalitutkimus 2015 (B)
- FSD3068 European Social Survey 2014: Suomen aineisto (A)
- FSD3077 Hyvinvointivaltion tulevaisuus Euroopassa 2015 (A)
- FSD3238 Työ- ja elinkeinoministeriön julkisten hankintojen ilmoitustilastoaineisto 2017 (A)
- FSD2739 Erovanhemmuuskirjoitukset 2011–2012 (B)
- FSD2420 Valtaresurssit 2007 (A)
- FSD1216 Demokratisoituminen ja valtaresurssit 1850–2000 (A)

Aineistojen saatavuusluokka: (A) vapaasti käytettävissä, (B) tutkimus, opetus, opiskelu.

Kuvio 2: Ailan sivupyynnöt 2015–2018 (lkm).

Aineistolatausten vähentyneestä määrästä huolimatta Ailan käyttö kasvoi huomattavasti edellisvuosiin verrattuna, ja sivupyynnöitä oli yli 350 000 (Kuvio 2). Kasvuun on todennäköisesti vaikuttanut merkittävästi verkkosivu-uudistus, jonka yhtey-

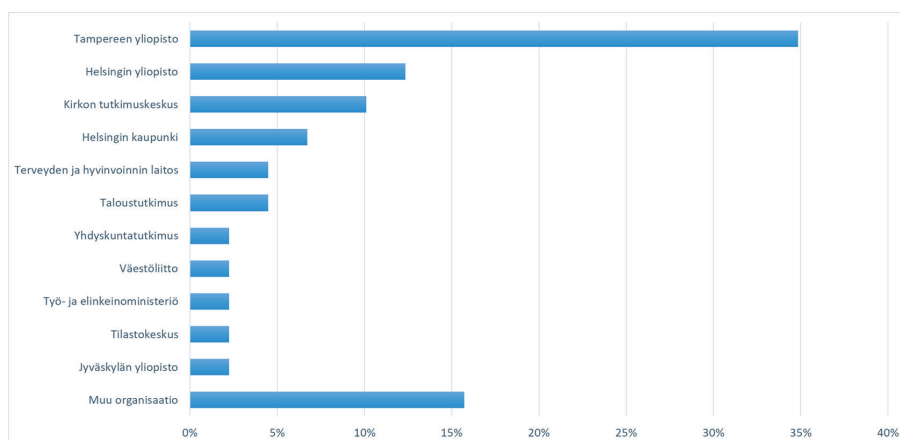
dessä kaikki aineistosivut siirrettiin Ailaan. Verkkosivuliikennettä on tämän seurauksena siirtynyt Tietoarkiston pääsivustolta Ailaan.²

Aineistojen hankinta ja arkistointi

Tietosuojalainsäädännön muutokset vaikuttivat myös aineistojen hankintaan. Eri lähteistä paikallistettujen tutkimusaineistojen tekijöille alettiin lähettää ensimmäiset arkistointipyyntöjä viimeistään kuukauden kuluttua siitä, kun henkilön yhteystiedot on merkitty Tietoarkiston sisäiseen tietokantaan. Ennen hankintaviestejä lähetettiin muutaman kerran vuodessa.

89 uutta aineistoa

Tietoarkiston aineistovaranto karttui vuoden 2018 aikana 89 (2017: 85) aineistolla, joista kvalitatiivisia oli 24. Ailassa julkaistiin yhteensä 79 (2017: 78) uutta aineistoa. Vuoden lopussa Ailassa oli 1417 aineistoa, joista määrällisiä oli 1214 ja laadullisia 203. Vuonna 2018 julkaistuista aineistoista suosituin oli European Social Survey 2016: Suomen aineisto.

Kuvio 3: Vuonna 2018 aineistoja luovuttaneiden henkilöiden taustaorganisaatiot (% luovutetuista aineistoista).

Aineistoja saatiin arkistoitaviksi 25 eri organisaatiosta. Eniten aineistoja luovutettiin Tampereen yliopistosta (31 kpl), toiseksi eniten Helsingin yliopistosta (11 kpl) ja kolmanneksi eniten Kirkon tutkimuskeskuksesta (9 kpl). Luovuttajien taustaorganisaatiot olivat muita yliopistoja, tutkimuslaitoksia, järjestöjä, julkisia organisaatioita ja yksityisiä tutkimusalan yrityksiä.

Lukumääräisesti eniten aineistoja on koko toiminta-aikana saatu Tampereen, Helsingin, Jyväskylän ja Turun yliopistoista, työ- ja elinkeinoministeriöstä, Tilastokeskuksesta, Kuntaliitosta, Yhdyskuntatutkimuksesta, Kirkon tutkimuskeskuksesta

² Tietoarkisto otti lisäksi käyttöön uuden analyysityökalun, joka tulkitsee sivupyyntöjä hieman eri tavalla vanhaan verrattuna. Uuden työkalun suodatus ei poista virhelähteitä yhtä tehokkaasti kuin vanhan, joten Ailan sivupyyntöjen todellinen kasvu lienee 15–25 %.

sesta ja Suomen Gallupista. Arkistointisopimuksen allekirjoittajia oli vuoden lopussa yhteensä 725. He edustavat noin 150 eri organisaatiota.

Vuonna 2018 valmistui 60 kvantitatiivisen (2017: 66) ja 17 kvalitatiivisen (2017: 12) aineiston arkistointi. 62 prosenttia aineistoista prosessoitiin alle yhdeksässä kuukaudessa.

Aineiston luovuttaminen arkistoon siirtyi Ailaan

Syyskuussa Tietoarkisto otti käyttöön tietoturvallisen aineistojen tallennustyökalun palveluportaali Ailassa. Asiakkaalle työkalu näkyy, kun hän on sopinut Tietoarkiston kanssa aineiston arkistoinnista ja hyväksynyt käsittelysopimuksen. Kyseessä ei ole itsearkistointi. Tietoarkiston asiakaspalvelu tarkistaa saadun materiaalin ja arvioi arkistointikelpoisuuden sekä prosessoi ja kuvailee datan Tietoarkiston käytöntöjen mukaan. Aineisto julkaistaan Ailan aineistoluettelossa vasta tämän jälkeen.

Myöhemmin luovutustyökaluun lisättiin ominaisuuksia, jotka tehostavat Tietoarkiston sisäistä aineiston käsittelyprosessia. Asiakkaalle näkyvä uusi ominaisuus oli mahdollisuus tulostaa tai tallentaa HTML-tiedostona tallennustyökalusta hänen sinne aineistosta kirjaamansa tiedot.

Penna kirjoitusaineistojen keruun apuna

Tietoarkiston ylläpitämä kirjoitusaineistojen keräämiseen tarkoitettu verkkopalusta Penna³ on ollut käytössä lokakuusta 2017 alkaen. Pennalla kerätyt aineistot tulevat myöhemmin jatkokäyttäjien saataville palveluportaali Ailaan, jos kirjoittaja on antanut arkistointiin suostumuksensa. Vuonna 2018 Pennassa avautui seitsemän uutta keruuta.

Tietoarkisto neuvoo ja opastaa

Tietoarkiston aineistot ja aineistohallintaa ja jatkokäyttöä tukeva materiaali ovat saatavissa uudistetuilla verkkosivuilla milloin tahansa. Lisäksi Tietoarkiston asiantuntijat auttavat ja opastavat tietopalvelukysymyksissä, joihin asiakkaat eivät ole onnistuneet löytämään vastausta itsenäisesti.

Vuoden 2018 lokakuussa julkaistut uudet verkkosivut mukautuvat erilaisille näytöille ja toimivat myös mobiililaitteilla. Eri asiakasryhmät, tutkijat, opiskelijat, opettajat ja rahoittajat pääsevät heti etusivulta juuri heille tarkoitettujen palvelujen ääreen.

Verkkosivu-uudistusta ei toteutettu erillisissä verkko-oppaissa ja -tietovarannoissa. Muun muassa Aineistohallinnan käsikirja, Poliittisten ohjelmien tietovaranto Pohtiva, Menetelmäopetuksen tietovaranto MOTV ja palveluportaali Aila säilyttivät entisen ulkoasunsa. Uudistukset toteutetaan myöhemmin.

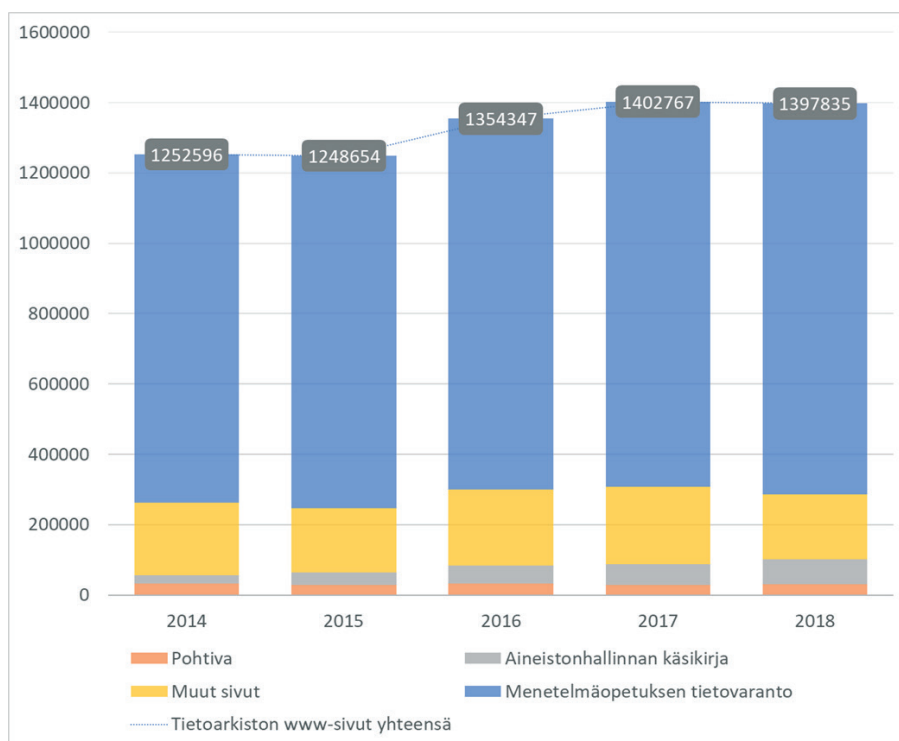
Vuonna 2018 Tietoarkiston verkkosivujen käytön kasvu pysähtyi. Kokonaisuudessaan sivuihin kohdistui lähes sama määrä sivupyyntöjä kuin vuonna 2017, 1,4 miljoonaa.

³ PENNA: <https://services.fsd.uta.fi/penna>

Aineistonhallinnan käsikirja ja vanhat aineistot päivitettiin GDPR-aikaan

Tietoarkiston asiantuntijoiden laatimassa Aineistonhallinnan käsikirjassa on konkreettisia ohjeita sähköisen tutkimusaineiston hallintaan aineiston elinkaaren kaikissa vaiheissa. Se on korvaamaton lähde, kun ihmistieteellinen tutkimusaineisto halutaan saattaa jatkokäyttöön vastuullisesti. Myös Tietoarkiston oma tietopalvelu hyödyntää opasta jatkuvasti neuvoessaan tutkijoita.

Alun perin vuonna 2008 julkaistun verkkokäsikirjan käyttö on lisääntynyt vuosi vuodelta. Vuonna 2018 käsikirjaan tuli yli 70 000 sivupyyntöä. Sen suosio on kasvanut samalla, kun tutkimusrahoittajat ja tutkimusorganisaatiot ovat alkaneet vaatia tutkijoilta ja tutkimusryhmiltä tutkimusaineistojen hallinnan suunnittelua ja aineisto-

Kuvio 4. Tietoarkiston verkkosivujen käyttö

jen avaamista. Käsikirjan ohjeistus on saatavilla suomeksi ja englanniksi.

Vuonna 2018 Tietoarkisto päivitti verkkokäsikirjaan henkilötietojen tunnisteellisuutta ja anonymisointia käsittelevät ohjeet vastaamaan Euroopan unionin uutta tietosuoja-asetusta, jota alettiin soveltaa 25.5.2018. Anonymisointi on yksi mahdollisuus avata aineistot uudelleenkäyttöön.

Aineistonhallinnan käsikirjan ohjeiden päivitys on vain pieni, joskin asiakkaille ehkä näkyvin, osa siitä valtavasta työmäärästä, joka Tietoarkistossa tehtiin uuden tietosuojalainsäädännön vuoksi. Esimerkiksi Tietoarkiston aiemmin anonymisoiduista

ja arkistoiduista aineistoista arvioitiin yksittäisten henkilöiden tai ryhmien henkilöllisyyden paljastumisen mahdollisuuksia. Tämä jäännösriskin arvioinniksi kutsuttu prosessi on tulevaisuudessa välttämätön osa aineistojen vastuullista avaamista.

Tietoarkisto uudisti monin tavoin myös muita sisäisiä ohjeita ja käytäntöjä tietosuojalainsäädännön muutosten vuoksi.⁴

Tietopalvelussa asiantuntijat auttavat

Tietoarkiston asiakaspalvelun tavoittaa sähköpostitse palvelusoihteesta tai puhelimesta. Asiakkaan ei tarvitse tietää, kuka Tietoarkiston asiantuntijoista on sopivin vastaamaan hänen kysymykseensä. Vuonna 2018 Tietoarkiston asiakaspalvelijat kirjasiivat yli 3 500 erilaista yhteydenottoa sisäiseen tietokantaan.

Asiakaspalvelijoiden saamien tietopalvelukysymysten luonne on muuttunut viime vuosina. Usein toistuva aihe on tietosuoja ja erityisesti tutkittavien informointi niin, että aineiston arkistointi ja jatkokäyttö tulevat mahdollisiksi. Tietoarkiston asiakaspalvelijoille tietosuojakysymykset eivät tulleet yllätyksenä, vaikka vuosi 2018 oli ehkä poikkeuksellisen tietosuojapainotteinen lainsäädännön muutosten vuoksi.

Muita tietovarantoja ja verkkopalveluita

Poliittisten ohjelmien tietovaranto on palvelu, johon kootaan suomalaisten puolueiden ohjelmia ja muita keskeisiä poliittisia tekstejä 1800-luvulta lähtien. Sen sisältöä kartutettiin merkittävästi erityisesti 2000-luvulla julkaistuilla puolueiden ohjelmilla ja kannanotoilla. Pohtivaan kohdistui hieman alle 40 000 sivupyyntöä vuonna 2018.

FNESdata on pitkäaikaaineistoportaali, joka tarjoaa käyttöön muuttujatiedot neljän eduskuntavaalitutkimuksen (2003–2015) yhdistelmäaineistosta. Käyttäjä voi tutkia yksittäisiä aineistoja ja hakea niiden muuttujatietoja tai tarkastella koko yhdistelmäaineiston kysymyksiä aihealueittain. Muuttujien vertailu auttaa tekemään havainnot ja uusista näkökulmista ja tuottamaan uutta tietoa tutuista aineistoista. Muuttujien keräilykorin avulla käyttäjä voi tallentaa oman räätälöidyn muuttujaluettelonsa.

Tietoarkisto tuotti palvelun Suomen Akatemian rahoittamassa infrastruktuurihankkeessa osana työpakettia, jonka tarkoituksena on parantaa aineistosarjojen käytettävyyttä. Sisältöä ei kartuteta säännöllisesti.

Menetelmäopetuksen tietovaranto MOTV on tutkimusmenetelmien verkkoppikirja ja oppimisympäristö. MOTV on Tietoarkiston verkkosivujen suosituin erillispalvelu. Siihen kohdistui 1,11 miljoonaa sivupyyntöä vuonna 2018.

Menetelmäopetuksen oppimisympäristön ajanmukaistamiseksi yritettiin hakea rahoitusta siinä kuitenkaan onnistumatta.

Tietomilli tarjoaa avointa dataa suomalaisista mielipidetutkimuksista. Käyttäjä voi muun muassa verrata omia näkemyksiään ikäryhmänsä vastauksiin. Palveluun kohdistui noin 3 500 sivupyyntöä vuonna 2018. Koska sisältöä ei kartuteta säännöll-

⁴ Lue Tietoarkistoblogista jäännösriskin arvioinnista ja uusista anonymisointiohjeista: <https://tietoarkistoblogi.blogspot.com/2018/03/aineistojen-tietosuoja-luupin-alla.html>

lisesti, ja markkinointi tiedeyhteisön ulkopuolisille kohderyhmille on lopetettu, sivupyyntöjen määrä laski lähes 60 prosenttia vuodesta 2017. Tietomilli on rakennettu opetus- ja kulttuuriministeriön Tieto käyttöön -rahoituksella.

Kaikkiin tietovarantoihin pääsee Tietoarkiston etusivulta (www.fsd.uta.fi).

Viestintää ja tapahtumia

Tietoarkiston asiantuntijat esiintyivät vuoden aikana yli 30 tapahtumassa eri puolilla Suomea ja ulkomailla. Toiminnan yleisesittelyjen lisäksi vuoden 2018 teemoja olivat ajankohtaisesti tietosuojasta sekä aineistojen avaamisen ja jatkokäytön ongelmat ja mahdollisuudet.

Tietoarkiston verkkosivu-uudistuksen yhteydessä viestinnän kanavia uudistettiin, minkä vuoksi muun muassa Tietoarkisto-verkkolehteä ei ole julkaistu vuoden 2017 jälkeen. Verkkosivuilla julkaistaan tiedotteita ja artikkeleita, joista viestitään esimerkiksi uutiskirjeessä ja Tietoarkiston sosiaalisen median kanavilla. Tietoarkiston verkkosivuilla julkaistun ajankohtaissisällön tavoitat kätevästi Ajankohtaista-sivun aikajanalla avulla.

Tietoarkistoblogi oli ahkerasti käytössä viestittäessä palvelu-uudistusten taustoista ja vuoden 2018 kärkiaiheesta, tietosuojasta ja säädösten muutoksista seuranneista uudistuksista. Suosituin 11 julkaistusta blogista oli Uudet sopimusmallit tutkimusaineistojen arkistointiin.

Tietoarkiston viestintäkanavat:

- verkkosivujen tiedotteet, tapahtumasivut ja artikkelit
- tilattava uutiskirje FSDlista
- Tietoarkistoblogi
- Tietoarkisto-lehti
- sosiaalisen median kanavat:
 - www.facebook.com/tietoarkisto
 - Twitter [@tietoarkisto](https://twitter.com/tietoarkisto)
 - YouTube.

Aila ja aineistojen jatkokäyttö -seminaari

Tietoarkisto järjesti Ailan päivänä 17.9. iltapäiväseminaarin Aila ja aineistojen jatkokäyttö. Tilaisuudessa Tietoarkiston edustajat esittelivät palveluportaali Ailan uusia ominaisuuksia ja käsitelivät tietosuojasetusta Tietoarkiston näkökulmasta. Tietoarkiston pitkäaikaisilta asiakkailta kuultiin tutkijapuheenvuoro ja opettajapuheenvuoro. Seminaarissa jaetun aineistopalkinnon sai Kulutus ja elämäntapa Suomessa -tutkimusryhmä.⁵

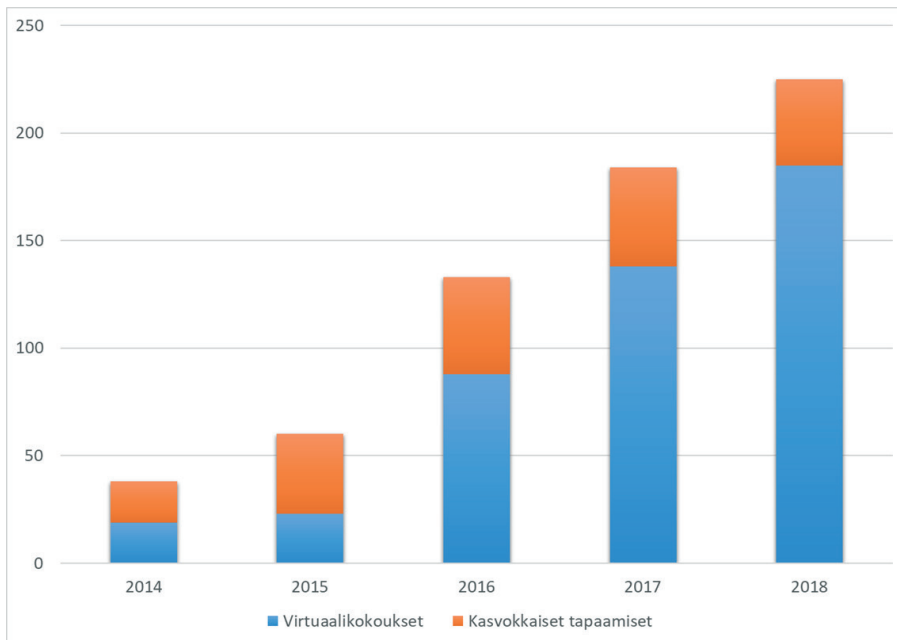
⁵ Seminaarin tallenteet ja esitysdiat: https://www.fsd.uta.fi/fi/ajankohtaista/tapahtumat/aila_ja_aineistojen_jatkokaytto_2018/
Tiedote Aineistopalkinnosta: <https://www.fsd.uta.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet/512/>

Kirjastoyhdyshenkilöt välittävät tietoa Tietoarkistosta

Tietoarkisto laajensi perinteistä kirjastoyhdyshenkilöverkostaan ja kutsui mukaan myös ammattikorkeakoulujen edustajia. Verkosto kokoontui uudella kokoonpanolla Aila-seminaarin yhteydessä. Kirjastoyhdyshenkilöt toimivat linkkinä Tietoarkiston ja oman kotiorganisaationsa välillä. Kokoontumisia ei järjestetä säännöllisesti, mutta osallistujat pysyvät ajan tasalla Tietoarkiston toiminnasta muun muassa Tietoarkiston uutiskirjeen tilaajina. Verkostoon kuuluu laajennuksen jälkeen 53 henkilöä.

Kotimainen ja kansainvälinen yhteistyö virtualisoituu

2017–2020 strategiakauden painopisteidensä mukaisesti Tietoarkisto on panostanut sekä kansalliseen että kansainväliseen yhteistyöhön. Vuonna 2018 tämä näkyi muun muassa työntekijöiden jäsenyyksinä yli 40:ssä Tietoarkiston ulkopuolisessa työryhmässä. Noin puolet jäsenyyksistä toteutti Tietoarkiston kansainvälisen vaikuttavuuden tavoitetta ja noin puolet oli kansallista yhteistyötä, josta suuri osa keskittyi erilaisiin avoimen tieteen tehtäviin.

Kuvio 5. Kokoukset ja tapaamiset kansainvälisten sidosryhmien kanssa 2014–2018.

Tietoarkiston asiantuntijat työskentelivät vuonna 2018 muun muassa 13:ssa yhteiskuntatieteiden eurooppalaisen infrastruktuurin CESSDA ERICin työryhmässä ja viidessä kuvailuformaatti DDI:n ryhmässä.

Erityisesti runsas kansainvälinen yhteistyö lisää sekä matkustamista että virtuaalokokousten määrää. CESSDA ERICin kehitystyö korostui Tietoarkiston asiantuntijoiden kokousaiheissa, ja valtaosa CESSDA ERICin työryhmäkokouksista toteutet-

tiin virtuaalisina. Kuviossa 5 esitetystä kasvusta suuri osa johtuu CESSDA-työstä.

Strategiassaan ja Suomen Akatemian rahoittamissa valtiojäsenyyshankkeissa Tietoarkisto on sitoutunut vaikuttamaan aktiivisesti CESSDAn kehitykseen ja pyrkii ottamaan CESSDAn tuottamat työkalut ja palvelut käyttöön nopeasti. Vuonna 2018 Tietoarkisto muun muassa alkoi toimittaa aineistokuvailunsa CESSDAn kansainväliseen aineistoluetteloon, joka julkaistiin marraskuussa samaan aikaan CESSDAn uusien verkkosivujen kanssa.

Tietoarkisto kansainvälisissä organisaatioissa vuonna 2018

CESSDA ERIC on eurooppalaisten yhteiskuntatieteellisten tietoarkistojen muodostama verkostomainen tutkimusinfrastruktuuri. Tietoarkisto on CESSDAn palveluntuottaja ja johtaja Helena Laaksonen on opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämä Suomen edustaja CESSDAn yleiskokouksessa.

DDI Alliance. Data Documentation Initiative (DDI) -mikrodatan kuvailuformaattia ylläpitää ja kehittää kansainvälinen DDI-allianssi, jonka organisaatiojäsena Tietoarkisto on ollut vuodesta 2003.

CoreTrustSeal (CTS) on sähköisiä aineistoja säilyttävien tahojen luotettavuutta kuvaava maailmanlaajuinen sertifikaatiojärjestelmä. Tietoarkisto on yksi ensimmäisistä (vuonna 2017) sertifioituista organisaatioista koko maailmassa. Tietoarkiston kehittämispäällikkö Mari Kleemola nimitettiin CTS:n hallitukseen vuosiksi 2018–2021 ja samalla hallituksen sihteeriksi.

IASSIST, International Association for Social Science Information Services and Technology, on data-alan ammattilaisten järjestö, jonka puheenjohtajana työskenteli Tietoarkiston IT-palveluasiantuntija Tuomas J. Alaterä (2019 päätyvällä kaudella).

ICPSR, Inter-University Consortium for Political and Social Research, on maailman suurin yhteiskuntatieteellinen data-arkisto. Tietoarkisto maksaa Suomen jäsenmaksun, minkä vuoksi ICPSR:n aineistot ja palvelut ovat kaikkien suomalaisten yliopistotutkijoiden ja -opiskelijoiden käytettävissä. Tietoarkisto auttaa suomalaisia käyttäjiä ICPSR:n palvelujen käytössä. Yhteyshenkilöt Suomessa ovat johtaja Helena Laaksonen ja kehittämispäällikkö Mari Kleemola.

ISSP, International Social Survey Programme. Tietoarkisto on yksi ISSP:n suomalaisista jäsenistä.

EVS, European Values Study. Tietoarkisto vastaa Tampereen yliopiston jäsenyysoikeuksista EVS:ssä ja vuotuisesta jäsenmaksusta.

IFDO, International Federation of Data Organizations, on maailmanlaajuinen järjestö, jonka tehtävänä on tukea tutkimusta data-arkistoalan alueellisen ja kansainvälisen yhteistyön avulla. Tietoarkisto on sen organisaatiojäsena.

Tietoarkiston kansainvälisen yhteistyön hankkeet 2018

Aktiivinen Tietoarkisto CESSDAssa -hanke saa rahoituksensa Suomen Akatemian FIRI 2016 Valtiojäsenyysoikeusinfrastruktuurit -hausta. Rahoitus on kansallinen,

mutta hanke tukee CESSDA-jäsenyyttä.

CESSDAn sisäiset kehityshankkeet ovat:

- CESSDA Metadata Management
- Controlled Vocabularies Manager
- European Question Bank 2018
- CESSDA Data Catalogue
- Data Discovery & Research Data Management Training (RDM)
- Technical Framework
- Vocabulary Services Multilingual Content Management.

Kansainvälisiä vertailevia aineistoja

Tietoarkisto on kahden kansainvälisen aineistosarjan kansallisten keruiden merkittävä rahoittaja ja osallistuu kummankin sarjan kyselylomakkeen kääntämiseen ja aineistonhallintaan. Tietoarkisto työstää kerätyn datan kansainvälisen organisaation vaatimaan muotoon ja toimittaa sen yhdistettäväksi kansainväliseen kokooma-aineistoon.

Näistä International Social Survey Programme (ISSP) -aineistot kerätään vuosittain vaihtuvien teemojen ja European Values Study (EVS) noin kymmenen vuoden välein. Suomen ISSP-tiimiin kuuluu Tietoarkiston asiantuntijoiden lisäksi Tampereen yliopiston tutkijoita, ja keruun toteuttaa Tilastokeskus. Tietoarkiston EVS-yhteistyökumppani Suomessa on Kirkon tutkimuskeskus, joka myös rahoittaa keruuta ja osallistuu muun muassa kyselyjen suunnitteluun. Kirkon tutkimuskeskuksen tutkija Kimmo Ketola edustaa Suomea EVS:n hallinnollisissa elimissä. EVS:n viimeisimmän aineiston keräsi Taloustutkimus voitettuaan kilpailutuksen.

Vuonna 2018 Suomessa kerättiin molempien sarjojen aineistoa. EVS-tutkimuksissa kartoitetaan laajasti vastaajien elämäntilanteita sekä yhteiskunnallisia, poliittisia, sosiaalisia, moraalisia ja uskonnollisia arvoja. ISSP-tutkimuksen aiheena vuonna 2018 oli uskonto, minkä vuoksi ISSP-tiimi hyödynsi Kirkon tutkimuskeskuksen asiantuntemusta lomakkeen suomentamisessa.

ISSP- ja EVS-aineistojen Suomen aineistot ovat ladattavissa Tietoarkiston palveluportaali Ailasta. Ailassa on myös muun muassa European Social Surveyn ja vaalitutkimusten suomenkielisiä aineistoja, vaikka kokooma-aineistot ja englanninkieliset dataversiot ovat saatavilla ulkomaisista palveluista.

Talous

Vuoden 2018 tulos on esitetty taulukossa 1 verrattuna vuoden 2017 tulokseen. Tietoarkiston täydentävän rahoituksen osuus on lisääntynyt merkittävästi vuoden 2010 jälkeen, jolloin Suomen Akatemia käynnisti tutkimusinfrastruktuureille niin sanotut FIRI-rahoitushaut.

	<i>Toteuma v. 2018</i>	<i>Toteuma v. 2017</i>
TUOTOT	2 053 880	2 279 579
MUUT TOIMINNAN KULUT JA ERÄT	-1 466 049	-1 422 927
SISÄISET ERÄT	-145 123	-197 061
	-421 550	-417 418
TILIKAUDEN TUOTTO-KULUJÄÄMÄ	21 158	242 173

Taulukko 1. Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston tuotot ja kulut EUR, v. 2017–2018.

Vuonna 2017 Tietoaarkistolla oli meneillään kaksi FIRI-hanketta, vuonna 2018 vain yksi. Hankerahoituksen vaihtelun vaikutusten tasaamiseksi Tietoaarkisto sai vuoden 2017 tuoton käytettäväkseen vuonna 2018. Akatemian rahoituksen lisäksi täydentävän rahoituksen määrää kasvattaa osallistuminen CESSDA ERICin yhteisten palvelujen kehittämiseen. Rahoitus tähän tuli vuonna 2018 yksinomaan CESSDAn keskustoimistolta. Vuoden aikana valmisteltiin osallistumista Horisontti 2020 -hankkeisiin, mutta Tietoaarkisto ei ollut tuolloin mukana CESSDAn EU-projekteissa.

Organisaatio ja henkilöstö

Tietoaarkisto on Tampereen yliopiston erillisyksikkö, joka vielä vuonna 2018 oli suoraan rehtorin alaisuudessa. Tietoaarkiston johtajalla on apunaan viisijäseninen johtoryhmä, jossa ovat johtajan lisäksi yksikön muut moduulijohtajat ja hallintoasiainsihteri.

Moduulit ovat hallinto ja viestintä; tietopalvelu ja aineistonkäsittely; projektit ja kehittäminen sekä tekniset palvelut. Vuonna 2018 Tietoaarkistossa työskenteli toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa 16 henkilöä. Heidän lisäksi vuoden aikana oli eripituisissa työsuhteissa osa-aikaisia henkilöitä. Vuoden lopussa yhteensä 26 henkilöä oli Tietoaarkistossa määräaikaisessa tai toistaiseksi voimassa olevassa työsuhteessa.

Tietoaarkistoon palkatuilla on tyypillisesti yhteiskuntatieteellinen tai tietotekninen koulutustausta ja työkokemus. Varsinaiseen tietoaarkistotyöhön pätevöidytään rekrytoinnin jälkeen kollegojen ohjauksessa ja sisäisissä koulutuksissa.

Koska Tietoaarkisto hoitaa Tampereen yliopiston valtakunnallista tehtävää, sillä oli vanhan Tampereen yliopiston johtosäännön mukaisesti valtakunnallinen neuvottelukunta. Uudessa Tampereen yliopistossa neuvottelukunnasta päätetään vuoden 2019 aikana.

Neuvottelukunnassa oli edustajia Suomen eri yliopistoista ja muista Tietoaarkiston yhteistyöorganisaatioista.

Yhteiskuntatieteellisen tietöarkiston valtakunnallinen neuvottelukunta

Toimikausi 1.1.2018 – 31.12.2018

Varsinainen jäsen

Tampereen yliopisto:

Harri Melin (puheenjohtaja)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos:

Marjut Vuorinen (varapuheenjohtaja)

Suomen Akatemia:

Helena Vänskä

Kansallisarkisto:

Jaana Kilkki

Tilastokeskus:

Jussi Heino

Tieteen tietotekniikan keskus:

Hanna-Mari Puuska

Kansalliskirjasto:

Liisa Savolainen

Helsingin yliopisto:

Reijo Sund

Itä-Suomen yliopisto

Juha Hämäläinen

Jyväskylän yliopisto:

Ari Huhta

Turun yliopisto:

Milla Salin

Åbo Akademi:

Krister Lundell

Tampereen yliopiston kirjasto:

Varajäsen

Noora Ellonen

Arto Vuori

Jyrki Hakapää

Markku Mäenpää

Kirsti Pohjanpää

Stina Westman

Jyrki Ilva

Hanna Wass

Timo Anttila

Henna Isoniemi

Peter Söderlund

Tomi Toikko

Saila Huuskonen

Tampereen yliopiston ylioppilaskunta:

Anne Lahtinen

Niko Ranta

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto:

Helena Laaksonen

Tietoarkiston henkilökunnan esityksiä 2018

Kansainväliset

Ala-Lahti, Henri; Alaterä, Tuomas J; Antikainen, Seppo; Haanpää, Eliisa & Keckman-Koivuniemi, Hannele (2018). Data stories from 100-year-old Finland: Lessons from FSD user survey 2017. IASSIST & CARTO 2018: Once Upon a Data Point: Sustaining our Data Storytellers 30.5.2018. Montréal, Kanada.

L'Hours, Herve; Kleemola, Mari & de Leeuw, Lisa (2018). CoreTrustSeal: From academic collaboration to sustainable services. IASSIST & CARTO 2018: Once Upon a Data Point: Sustaining our Data Storytellers 01.06.2018. Montréal, Kanada.

Ketola, Antti (2018). Presentation on the new European General Data Protection Regulation (GDPR) and the study of minors. VIII Conference on Childhood Studies. 7-9 May 2018. University of Jyväskylä.

Kleemola, Mari & Borschewski, Kerrin (2018). The moments of joy and despair of the CESSDA metadata project. IASSIST & CARTO 2018: Once Upon a Data Point: Sustaining our Data Storytellers 01.06.2018. Montréal, Kanada.

Kleemola, Mari (2018). Finnish Social Science Data Archive and CESSDA ERIC: Trusted, Sustainable and Integrated Infrastructures. HELDIG Digital Humanities Summit 2018. Infrastructures for Digital Humanities 23.10.2018. Helsinki, Suomi.

Kleemola, Mari; Moilanen, Katja; Dolinar, Maja & Vipavc Brvar, Irena (2018). Finding Ways between Metadata Models. EDDI18 – 10th Annual European DDI User Conference 4.12.2018. Berliini, Saksa.

Kostiainen, Valteri & Alaterä, Tuomas J. (2018). PAS Data Processing Pipeline: Submission Information Package Creator for the Finnish Digital Preservation Service (Posteri). IDCC: 13th International Digital Curation Conference 20.02.2018. Barcelona, Espanja.

Kuula-Luumi, Arja (2018). Opening confidential data – privacy. Open Forest Science Seminar 7.5.2018. Helsinki.

Kuula-Luumi, Arja (2018). How to archive and reuse data. Data Day 25.5.2018. Aalto-yliopisto, Helsinki.

Laaksonen, Helena (2018). FSD and CESSDA ERIC: Trusted, Sustainable and Integrated Infrastructures. DARIAH ESFRI meeting 26.9.2018. Helsinki, Suomi.

Sallinen, Annika (2018). A glance at GDPR and anonymisation. EduMAP-tutkimusryhmän virtuaalinen koulutus 15.3.2018. Thessaloniki, Kreikka.

Sissala, Toni & Heinonen, Matti (2018). Kuha2 – A New Open Source DDI Aware Metadata Server. EDDI18 – 10th Annual European DDI User Conference 5.12.2018. Berliini, Saksa.

Kotimaiset

Alaterä, Tuomas J. (2018). Datan ja metadatan käyttöehdot avoimen tieteen aikakaudella. Kuka saa käyttää tutkimusdataa - Näkökulmia lisensointiin ja tieteen avoimuuteen 04.10.2018. Tampereen teknillinen yliopisto.

Haanpää, Eliisa (2018). Kyselyaineiston käsittely. Tutkimusdata-seminaari: kysely- ja haastatteluaihteisten hallinta 30.5.2018. Tampereen teknillinen yliopisto.

Keckman-Koivuniemi, Hannele (2018). Mitä kuuluu, Aila? Aila ja aineistojen jatkokäyttö -seminaari 17.9.2018. Tampereen yliopisto.

Keckman-Koivuniemi, Hannele (2018). Tietoarkiston palvelut tutkimusaineistojen hallinnassa ja avaamisessa. Tutkimusdatan hallinta ja avaaminen -seminaari 4.10.2018. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio.

Ketola, Antti (2018). Tietosuojauudistus lyhyesti. Tietosuoja tutkijan arjessa -seminaari 16.5.2018. Helsingin yliopisto.

Ketola, Antti (2018). Tietosuoja ja tutkijan vastuu. Tietosuoja tutkijan arjessa -seminaari 16.5.2018. Helsingin yliopisto.

Ketola, Antti (2018). Tietosuoja-asetus ja tieteellinen tutkimus. 12.6.2018. KELA, Helsinki.

Kuula-Luumi, Arja (2018). GDPR eli EU:n tietosuoja-asetus. Tampereen alueellinen ihmistieteiden toimikunta 19.2.2018. Tampereen yliopisto.

Kuula-Luumi, Arja (2018). Tietoarkiston palvelut tiedeinstituuteille. Tiedeinstituuttien avoin tutkimusdata -hankkeen kick-off -seminaari 4.4.2018. Helsinki.

Kuula-Luumi, Arja (2018). Henkilötietoja sisältävän datan käsittely ja avaaminen. Tietosuoja tutkijan arjessa -seminaari 16.5.2018. Helsingin yliopisto.

Kuula-Luumi, Arja (2018). Haastatteluaineiston käsittely. Tutkimusdata-seminaari: kysely- ja haastatteluaineistojen hallinta 30.5.2018. Tampereen teknillinen yliopisto.

Kuula-Luumi, Arja (2018). Tietoarkiston palvelut. Terveystieteiden kevätkokous 11.6.2018. Tampereen yliopisto.

Kuula-Luumi, Arja (2018). Tietoarkisto, tietosuoja-asetus ja tieteellinen tutkimus. Nuorisotutkimusverkoston kehittämispäivä 28.8.2018. Tampere.

Sallinen, Annika (2018). Tutkimusaineiston anonymisointi ja jatkokäyttö tietosuoja-asetuksen valossa. Kierrätä ja käytä -dataseminaari 20.3.2018. Tampereen yliopisto.

Sallinen, Annika (2018). Tietosuoja-asetuksen vaikutukset tutkimusaineistojen käsittelyyn ja anonymisoinnin suunnittelu. Koulutustilaisuus 12.4.2018. Turun yliopisto.

Sallinen, Annika (2018). Kvalitatiivisen aineiston anonymisointi. Virtuaaliluento joukolle Itä-Suomen yliopiston opiskelijoita 20.11.2018. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Esitysluettelosta puuttuu suurin osa Tietoarkiston palveluiden perusesittelyistä.

TIETOARKISTO

Käyntiosoite: Åkerlundinkatu 5 B, 4. krs Tampere
Postiosoite: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto FSD
33014 Tampereen yliopisto
Puhelin: 040 190 1432
Sähköposti: fsd@tuni.fi
Internet: www.fsd.uta.fi